

Г. Є. Тюрін

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ
УЧАСТІ ПРОКУРОРА
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ
НА ПІДСТАВІ УГОД**

Монографія

Харків
«Право»
2015

УДК 347.963
ББК 67.9(4УКР)
Т98

Рецензенти:

М. В. Руденко, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри правосуддя Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, старший радник юстиції, заслужений юрист України;

С. О. Іваницький, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу та правосуддя Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка

Тюрін Г. Є.

Т98 Організаційно-правові основи участі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод : монографія / Г. Є. Тюрін. – Х. : Право, 2015. – 288 с.

ISBN 978-966-458-723-2

Монографію присвячено дослідженню теоретичних, правових і організаційних основ участі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод. Визначено природу відповідної прокурорської діяльності, її предмет, правові основи, завдання і принципи. Проаналізовано організацію роботи прокурора у цій сфері.

Для науковців та викладачів вищих юридичних навчальних закладів і факультетів, аспірантів, студентів, практичних працівників органів прокуратури України.

УДК 347.963
ББК 67.9(4УКР)

ISBN 978-966-458-723-2

© Тюрін Г. Є., 2015
© Видавництво «Право», 2015

ЗМІСТ

Перелік умовних скорочень	4
Вступ	5
Розділ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА УЧАСТІ ПРОКУРОРА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ НА ПІДСТАВІ УГОД	
1.1. Правова природа і види кримінального провадження на підставі угод.....	8
1.2. Прокурор як суб'єкт кримінального провадження на підставі угод.....	50
1.3. Предмет, завдання і правові основи участі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод.....	79
Висновки до розділу 1	127
Розділ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УЧАСТІ ПРОКУРОРА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ НА ПІДСТАВІ УГОД	
2.1. Прокурорський нагляд за додержанням закону на етапі укладення угоди про визнання винуватості	129
2.2. Участь прокурора у судовому провадженні на підставі угоди про визнання винуватості	174
2.3. Нагляд прокурора за реалізацією угоди про визнання винуватості.....	193
2.4. Особливості участі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угоди про примирення.....	206
Висновки до розділу 2	234
Висновки	236
Додаток	244
Список використаних джерел	247

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АРК	— Автономна Республіка Крим;
ВСУ	— Верховний Суд України;
ГПУ	— Генеральний прокурор України;
ЄРДР	— Єдиний реєстр досудових розслідувань;
ЄС	— Європейський Союз;
ЄСПЛ	— Європейський суд з прав людини;
КК України	— Кримінальний кодекс України;
КПК України	— Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012;
МВС	— Міністерство внутрішніх справ;
ОВС	— органи внутрішніх справ;
ООН	— Організація Об'єднаних Націй;
ПАРЄ	— Парламентська Асамблея Ради Європи;
РЄ	— Рада Європи;
РФ	— Російська Федерація;
СБУ	— Служба безпеки України;
СНД	— Співдружність Незалежних Держав.

ВСТУП

Актуальність теми обумовлена тим, що однією з найбільш суттєвих новацій нового Кримінального процесуального кодексу України є запровадження кримінального провадження на підставі угод. Прокурор передбачений законом як активний суб'єкт укладення і реалізації угод. Разом із тим у національному правовому полі України складається суперечлива практика застосування договірних процедур у сфері кримінальної юстиції. У середовищі прокурорсько-слідчих працівників і суддівського корпусу відсутнє єдине розуміння процесуальних і прокурорсько-наглядових правовідносин у сфері кримінального провадження на підставі угод, що призводить до колізій правозастосування, а іноді — і до виникнення конфліктних ситуацій, які негативно позначаються на ефективності кримінального провадження в цілому. Таким чином, існує нагальна необхідність проведення даного дослідження для задоволення практичних потреб.

Проблеми застосування договірних та альтернативних процедур у кримінальному провадженні опинялися у полі уваги таких українських та зарубіжних учених, як: Л. В. Головка, В. В. Землянська, О. В. Капліна, Л. М. Карнозова, В. О. Кучер, А. В. Лапкін, Л. М. Лобойко, В. Т. Малярєнко, Н. В. Нестор, І. В. Паризький, О. В. Перепада, Є. В. Повзик, П. В. Прилуцький, П. В. Пушкар, Г. П. Серєда, О. Є. Соловійова-Полудніцина, О. В. Ставицька, А. Р. Туманянц та ін. Поряд із цим у їхніх роботах питання участі прокурора у договірних процедурах розглядалися лише побічно. У зв'язку із цим доводиться констатувати відсутність комплексного монографічного дослідження, присвяченого участі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод.

Таким чином, указані обставини вимагають детального теоретичного дослідження обраної теми і розробки на цьому ґрунті пропозицій щодо необхідних змін і доповнень до кримінального

процесуального законодавства, а також відповідних практичних рекомендацій методичного характеру.

Метою дослідження є розробка теоретичних, правових і організаційно-методичних основ участі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод. На виконання зазначеної мети спрямовані такі завдання:

- визначити роль прокурора як суб'єкта кримінального провадження на підставі угод;
- встановити предмет, завдання та принципи участі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод;
- охарактеризувати правові основи діяльності прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод на рівні міжнародних стандартів та національного законодавства України;
- надати загальну характеристику повноважень прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод, виявити їх особливості при реалізації угод про примирення та про визнання винуватості;
- визначити організацію прокурорської діяльності на окремих етапах кримінального провадження на підставі угод;
- внести науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення законодавчої регламентації та підвищення ефективності діяльності прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод.

Нормативну основу дослідження складають положення Конституції України, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України, Закону України «Про прокуратуру», відомчих актів ГПУ, постанов та інформаційних листів Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ та ін. Також у роботі використовувалися Керівні принципи ООН, що стосуються ролі осіб, які здійснюють судове переслідування, від 1990 р.; Основні принципи ООН щодо впровадження програм відновного правосуддя у кримінальних справах від 2002 р.; Рекомендації Комітету міністрів державам — членам Ради Європи: R (2000) 19 від 06.10.2000 про роль державного обвинувачення в системі кримінального правосуддя; R (87) 18 від 15.09.99 про спрощення кримінального правосуддя; R (99) 19 щодо медіації у кримінальних справах; R (85) 11 про становище потерпілого у сфері кримінального права

і процесу; R (87) 20 про реакцію громадськості на правопорушення неповнолітніх; R (87) 21 про підтримку постраждалих і про попередження віктимізації; R (92) 17 щодо співрозмірності вироків; R (95) 12 про управління кримінальним правосуддям; Rec (2006) 8 щодо надання допомоги потерпілим від злочинів; Рамкове рішення Ради Європейського Союзу «Про положення жертв у кримінальному судочинстві» від 15.03.2001 та інші міжнародно-правові акти; законодавство деяких зарубіжних держав.

Теоретичною основою дослідження є роботи дослідників у галузі теорії прокурорської діяльності, кримінального процесуального, кримінального, конституційного та міжнародного права, кримінології, загальної теорії держави та права та інших юридичних наук.

Емпіричну базу монографії становлять: 1) аналітичні та статистичні дані Генеральної прокуратури України та прокуратур обласного рівня стосовно участі прокурорів у кримінальному провадженні на підставі угод за 2012–2014 рр.; 2) судова статистика щодо застосування інституту угод за 2012–2014 рр.; 3) результати анкетування 100 прокурорів, які мають досвід участі у кримінальному провадженні на підставі угод.

Автор сподівається, що сформульовані в монографії висновки та пропозиції можуть бути використані: 1) у сфері науково-дослідної діяльності — для подальшого дослідження загальних і спеціальних питань прокурорської діяльності у кримінальному провадженні на підставі угод; 2) у правотворчій роботі — для розробки нових і вдосконалення існуючих положень Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про прокуратуру», галузевих наказів ГПУ; 3) у навчальному процесі та навчально-методичній діяльності — під час викладання навчальних дисциплін: «Основи прокурорської діяльності», «Організація роботи в органах прокуратури», «Практикум з прокурорської діяльності», «Кримінальний процес», а також для вдосконалення навчальних програм, при підготовці підручників і навчально-методичних посібників із зазначених дисциплін; 4) у правовиховній діяльності — для підвищення рівня правової культури прокурорських працівників, суддів, слідчих, інших учасників кримінального провадження, а також населення в цілому.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА УЧАСТІ ПРОКУРОРА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ НА ПІДСТАВІ УГОД

1.1. Правова природа і види кримінального провадження на підставі угод

Однією із найбільш значущих новацій КПК України є інститут кримінального провадження на підставі угод, регламентований гл. 35 КПК України як особливий порядок кримінального провадження. Його появу у вітчизняному законодавстві дослідники пов'язують із соціально-політичними змінами, що відбулися останнім часом у державі, які створили передумови для реформування системи кримінальної юстиції у напрямі її подальшої демократизації, гуманізації, посилення захисту прав і свобод людини відповідно до вимог міжнародних правових актів і зобов'язань нашої країни перед європейським та світовим співтовариством. Одним із шляхів реформування є спрощення та прискорення кримінального провадження, відхід кримінальної політики держави від виключно каральної реакції на вчинене кримінальне правопорушення, розширення диспозитивності кримінального провадження¹.

Найважливішим процесуальним завданням, яке реалізується шляхом застосування у кримінальному провадженні договірних процедур, є прискорення останнього. Виходячи із положень нового КПК України, швидкість може розглядатися і як завдання, і як основна засада

¹ Кримінальний процес [Текст] : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. – Х. : Право, 2013. – С. 654.

кримінального провадження, втілена у категорії «розумні строки», яка, у свою чергу, передбачає, що кожен має право, щоб обвинувачення щодо нього в найкоротший строк або стало предметом судового розгляду, або щоб відповідне кримінальне провадження щодо нього було закрито (ч. 5 ст. 28 КПК України). Слід звернути увагу на те, що усвідомлення необхідності забезпечення прискорення кримінального провадження зустрічається ще у працях радянських процесуалістів, які розглядали швидкість як принцип досудового розслідування, значенням якого є те, щоб момент суду над особою, яка вчинила злочин, був максимально наближений до моменту вчинення злочину, що забезпечує успішну боротьбу зі злочинністю й загальний виховний результат процесу¹.

У сучасних умовах важливість виконання завдання, яке полягає у швидкості кримінального процесу з тим, щоб відрізок часу з моменту початку кримінального провадження до встановлення всіх подій злочину та осіб, що його скоїли, був максимально стислий і досить близький до моменту вчинення злочину, сформульована на дисертаційному рівні у працях Г. В. Юркової², С. А. Ворожцова³, підкреслюється у працях інших дослідників та методичних документах органів прокуратури⁴. Наголошується, що безумовне дотримання встановлених КПК України строків здійснення процесуальних дій

¹ Ларин, А. М. Расследование по уголовному делу. Планирование, организация [Текст] / А. М. Ларин. – М. : Юрид. лит., 1970. – С. 25; Строгович, М. С. Курс советского уголовного процесса [Текст] / М. С. Строгович. – М. : Наука, 1970. – Т. 2. – С. 63–64.

² Юркова, Г. В. Реалізація завдань швидкого і повного розкриття злочину в досудових стадіях [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Г. В. Юркова. – К., 2001. – С. 19–20.

³ Ворожцов, С. А. Право обвиняемого быть судимым без неоправданной задержки [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / С. А. Ворожцов. – М., 1998. – С. 11.

⁴ Методичні рекомендації щодо основних аспектів здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуально-го керівництва досудовим розслідуванням [Текст] : схвал. метод. радою при прокуратурі Вінниц. обл. 27 берез. 2013 р. (протокол № 4). – Вінниця : Прокуратура Вінниц. обл., 2013. – С. 5; Смітєнко, З. Д. Мета, завдання та засоби забезпечення кримінального процесу [Текст] / З. Д. Смітєнко, В. В. Гевко // Проблеми удосконалення кримінального та кримінально-процесуального законодавства. – К., 1993. – С. 126.

та прийняття процесуальних рішень є одним із основних критеріїв додержання процесуальних прав учасників кримінального провадження¹. Відповідно запровадження у національне законодавство інституту угод пов'язується із розробкою механізмів прискорення вирішення кримінальних справ².

Погоджуючись із вказаними міркуваннями, наголосимо, що прискорення кримінального провадження є важливим, проте не основним завданням, яке досягається за допомогою застосування інституту угод в кримінальному провадженні. Важливо звернути увагу і на те, що, визнаючи швидкість судочинства однією із умов успіху у боротьбі зі злочинністю, дослідники застерігають від поспішності, вказуючи, що на виправлення помилок завжди потрібно набагато більше часу і засобів, ніж на підготовку та прийняття правильного первісного рішення³. З огляду на викладене процесуальне призначення даного інституту необхідно розуміти більш широко — як забезпечення максимально раціонального здійснення кримінального провадження, яке окремими дослідниками пов'язується із поняттям «процесуальна економія». Остання полягає не лише у швидкості, простоті і дешевизні судочинства, а й у швидкому та повному досягненні його мети, не пов'язаному з надмірними (необґрунтованими) матеріальними витратами і підкріпленому системою необхідних процесуальних гарантій⁴.

Так, ще в радянській процесуальній науці висловлювалася думка, що порядок кримінального судочинства повинен забезпечувати досягнення його завдань із найменшими витратами сил, засобів і часу

¹ Пам'ятка щодо процесуальних строків, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України [Текст] : схвал. метод. радою при прокуратурі Луган. обл. (протокол № 2 від 29 квіт. 2013 р.). – Луганськ : Прокуратура Луган. обл., 2013. – С. 4.

² Пушкар, П. В. Визначення, правова природа, види та елементи угоди про визнання вини в сучасному кримінальному процесі [Текст] / П. В. Пушкар // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка. Сер. Юрид. науки. – 2001. – Вип. 42. – С. 67.

³ Кобликов, А. С. Законность – конституционный принцип советского уголовного судопроизводства [Текст] / А. С. Кобликов. – М., 1979. – С. 63–64.

⁴ Поляков, М. П. Принцип процессуальной экономии в уголовном судопроизводстве [Текст] : монографія / М. П. Поляков, А. Ю. Смолин. – Н. Новгород : Нижегород. акад. МВД России, 2011. – С. 61.

з боку державних органів, посадових осіб і громадян¹. Наголошувалося, що засоби досягнення цілей кримінального судочинства серед іншого повинні відповідати вимогам наукової обґрунтованості, ефективності та економічності. Ефективність цих засобів пов'язувалася із досягненням найкращого результату у конкретній кримінально-процесуальній ситуації, а економічність трактувалася як мінімізація витрат сил і засобів суб'єктів кримінального судочинства для досягнення необхідних результатів². Необхідність оптимізації чинної кримінально-процесуальної форми, що дозволить раціонально й ефективно використовувати ресурси, виділені для здійснення правосуддя, скоротити строки розгляду кримінальних справ, суттєво підвищити дію покарання, зняти надмірне навантаження із суддівського корпусу тощо відстоюється і в працях сучасних дослідників³.

Потреба у процесуальній економії веде до пошуку альтернативних кримінальному переслідуванню засобів. Так, російські дослідники цього питання вказують, що одним із завдань альтернативних механізмів є прискорення кримінального судочинства і зменшення тягаря, який лежить на кримінальній юстиції⁴, або ж пошук прийнятних форм «розвантаження» системи кримінальної юстиції від зростаючого валу кримінальних справ⁵. У контексті досягнення процесуальної економії перспективи впровадження у вітчизняне законодавство мирової угоди та угоди про визнання вини розглядали й українські дослідники⁶.

¹ Якуб, М. Л. Процессуальная форма в советском уголовном судопроизводстве [Текст] / М. Л. Якуб. – М. : Юрид. лит., 1981. – С. 25.

² Элькинд, П. С. Категории «цель» и «средство» в сфере уголовно-процессуального регулирования [Текст] / П. С. Элькинд // Сов. государство и право. – 1972. – № 8. – С. 103.

³ Загурський, О. Б. Європейський досвід застосування спрощеного порядку судового розгляду кримінальних справ [Текст] / О. Б. Загурський // Унів. наук. зап. – 2010. – № 1. – С. 190.

⁴ Головки, Л. В. Альтернативы уголовному преследованию в современном праве [Текст] / Л. В. Головки. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2002. – С. 16.

⁵ Голик, Ю. Институт примирения с потерпевшим нуждается в совершенствовании [Текст] / Ю. Голик // Уголов. право. – 2003. – № 3. – С. 20.

⁶ Крушинський, С. А. Угода про визнання вини: світовий досвід та перспективи запровадження в Україні [Текст] / С. А. Крушинський // Унів. наук. зап. – 2010. – № 4. – С. 239; Нескороджена, Л. Л. Мировая угода та угода про визнання вини: мож-

На цьому наголошується й у відповідних міжнародних документах, зокрема у Рекомендації R (87) 18 «Про спрощення кримінального правосуддя» Комітету міністрів Ради Європи державам — членам від 17 вересня 1987 р., якою передбачалися різні варіанти спрощення процедур кримінального судочинства¹. Таким чином, інститут кримінального провадження на підставі угод полягає у застосуванні особливого процесуального порядку, який є спрощеним по відношенню до загального порядку кримінального провадження, і слугує досягненню процесуальної економії, що полягає у найбільш повному та швидкому досягненню завдань кримінального провадження з мінімальною витратою необхідних для цього ресурсів.

У тлумачному словнику української мови поняття «угода» визначається як взаємна домовленість про що-небудь; договір, за яким встановлюються взаємні зобов'язання щодо чого-небудь². Даний термін має переважно приватноправовий, цивілістичний характер. Крім того, висловлюється думка, що правова природа угод між обвинуваченням і захистом є ідентичною мировій угоді сторін, яка допускається у цивільному судочинстві³. З огляду на це його застосування у площині кримінального провадження, тобто публічно-правовій сфері, означає розширення приватних засад у кримінальному судочинстві, що цілком відповідає природі договірних відносин між захистом і обвинуваченням⁴. Разом із тим необхідно погодитися із висловленою науковцями думкою, що тут має місце не при-

ливість їх застосування в кримінальному процесі України [Текст] / Л. Л. Нескороджена // Вісн. Верхов. Суду України. – 2001. – № 1. – С. 58–60.

¹ Про спрощення кримінального правосуддя [Електронний ресурс] : Рек. R (87) 18 Ком. міністрів Ради Європи державам – членам, прийнята 17 верес. 1987 р. на 410-му засід. заст. міністрів. – Режим доступу: http://www.echr-base.ru/rec87_18.jsr. – Заголовок з екрана.

² Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) [Текст] / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – С. 1495.

³ Лазарева, В. Теория и практика судебной защиты в уголовном процессе [Текст] / В. Лазарева. – Самара : Изд-во Самар. ун-та, 2000. – С. 195.

⁴ Хатуаева, В. В. Соглашение о признании вины в российском уголовно-процессуальном праве: понятие и сущность [Текст] / В. В. Хатуаева // Правоведение. – 2004. – № 6. – С. 86.

ватноправова угода, тобто правочин у цивілістичному розумінні, а публічно-правовий договір¹.

Разом із тим, як і будь-яка угода, зазначений інститут передбачає згоду сторін з істотних питань кримінального права та процесу у конкретній справі, їх взаємні права і обов'язки, а також певні переваги, які отримує кожна зі сторін внаслідок укладення і реалізації угоди. Це, у свою чергу, дозволяє розглядати інститут угод у кримінальному провадженні в контексті реалізації ідей кримінально-правового компромісу². На думку дослідників, підхід до вирішення конфліктів із позиції інтересів та загальних умов сторін при вирішенні кримінальної справи заснований на взаємовигідних умовах та угоді двох сторін — обвинувачення та захисту. Саме в межах цього підходу сформувався ідея консенсуального провадження³.

З цієї точки зору кримінальному провадженню на підставі угод притаманна така загальна структурно-функціональна модель правового компромісу: наявність конфліктної ситуації, що вимагає розв'я-

¹ Головка, Л. В. Альтернативи уголовному преследованию в современном праве [Текст] / Л. В. Головка. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2002. – С. 134–135; Пушкар, П. В. Институт удачи про признания вины: понятия и назначения [Текст] / П. В. Пушкар // Вісн. Київ. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Юрид. науки. – 2002. – Вип. 47. – С. 237.

² Аликперов, Х. Д. Понятие норм уголовного законодательства, допускающих компромисс в борьбе с преступностью [Текст] / Х. Д. Аликперов. – Баку : Элм, 1992. – 61 с.; Лемешко, О. Компромисні норми про звільнення від кримінальної відповідальності [Текст] / О. Лемешко // Юрист України. – 2003. – № 2. – С. 28–30; Пентегов, В. А. Інститут звільнення від кримінальної відповідальності як компроміс права у боротьбі зі організованою злочинністю [Текст] / В. А. Пентегов // Тероризм і боротьба з ним : Аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників Президенту України, Верховній Раді України, Уряду України, органам центральної та місцевої виконавчої влади. – К. : [б. в.], 2000. – Т. 19. – С. 450–456; Удалова, Л. Д. Застосування компромісів при вирішенні конфліктів під час досудового розслідування [Текст] : навч. посіб. / Л. Д. Удалова, І. В. Паризький. – К. : Видав. дім «Скіф», 2012. – 184 с.; Усатий, Г. О. Кримінально-правовий компроміс [Текст] / Г. О. Усатий. – К. : Атіка, 2001. – 125 с.

³ Бобровник, С. В. Компроміс і конфлікт у праві: антрополого-комунікативний підхід до аналізу [Текст] : монографія / С. В. Бобровник. – К. : Юрид. думка, 2011. – С. 84; Удалова, Л. Д. Застосування компромісів при вирішенні конфліктів під час досудового розслідування [Текст] : навч. посіб. / Л. Д. Удалова, І. В. Паризький. – К. : Видав. дім «Скіф», 2012. – С. 10.

зання; мета; ініціатор компромісної угоди; визначення критерію того моменту, коли подальша непоступливість, відмова від взаємного обговорення варіантів виходу із ситуації веде до значних особистих матеріальних і моральних втрат; психологічна та інтелектуальна готовність до співробітництва на умовах компромісу; добровільність прийняття компромісного рішення; підготовка до компромісного рішення та визначення суті компромісної угоди з обговоренням змісту поступок; самостійність обрання варіанта прийняття рішення сторонами; укладання компромісної угоди; створення умов щодо неможливості ухилення від виконання компромісної угоди; отримання позитивних наслідків як кінцевого результату компромісу у вигляді бажаного інтересу, позитивного морально-психологічного стану¹. У результаті компроміс у кримінальному провадженні визначається як один із способів вирішення конфліктів кримінального процесу, що досягається через добровільні взаємні поступки сторін конфлікту, обумовлений свідомою необхідністю задоволення інтересів протилежної сторони конфлікту з метою досягнення особисто бажаного результату². Компромісні норми гарантують особі, яка вчинила злочин, звільнення від кримінальної відповідальності або пом'якшення покарання за умови виконання нею визначених у законі позитивних посткримінальних вчинків, які сприяють реалізації головних завдань кримінально-правової боротьби зі злочинністю³, зокрема усуненню негативних наслідків злочину та справедливому вирішенню справи, а також економії кримінальної репресії та зменшенню питомої ваги засуджених у суспільстві⁴. На думку дослідників, компроміс у кримі-

¹ Новікова, М. М. Юридичний компроміс як фактор оптимізації механізму правового регулювання [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / М. М. Новікова. – Х., 2007. – С. 8.

² Паризький, І. В. Поняття та сутність компромісів у кримінальному судочинстві [Текст] / І. В. Паризький // Підприємництво, госп-во і право. – 2010. – № 8. – С. 174–177.

³ Усатий, Г. О. Концепція компромісу у кримінально-правовій політиці України [Текст] / Г. О. Усатий // Наук. зап. Нац. ун-ту «Києво-Могилян. акад.». – К., 1999. – Т. 9 : Спец. вип. Ч. 2. – С. 239–240.

⁴ Аликперов, Х. Задачі інститута компромісса в боротьбі з преступністю [Текст] / Х. Аликперов, М. Зейналов, К. Курбанова // Уголов. право. – 2001. – № 4. – С. 85.

нальному процесі передбачає можливість альтернативного висновку щодо питань: чи підлягає обвинувачений покаранню за вчинений злочин; чи є обставини, за наявності яких обвинувачений може бути звільнений від кримінальної відповідальності; чи підлягає підсудний звільненню від покарання¹. Отже, угоди у кримінальному провадженні повністю відповідають ознакам кримінально-правового компромісу, хоча і не вичерпують його можливих проявів.

Відповідно до ст. 468 КПК України у кримінальному провадженні можуть бути укладені такі види угод: 1) угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим; 2) угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості. Таким чином, у кримінальному провадженні України передбачено два види угод, хоча законодавець не розрізняє кримінальне повноваження щодо кожного окремого з них, об'єднуючи порядок їх реалізації у спільне поняття «кримінальне провадження на підставі угод». Разом із тим кримінальне провадження щодо кожного виду угод має значну специфіку, зокрема в аспекті правової природи, змісту та порядку їх застосування, а також ролі прокурора у їх реалізації. З огляду на це даним видам угод необхідно надати самостійну юридичну характеристику.

Інститут угод про визнання винуватості органічно властивий англосаксонській моделі кримінального процесу і є однією із її характерних рис². Він розглядається як процес, під час якого обвинувачений (підсудний) і обвинувач у кримінальній справі розробляють взаємоприйнятне рішення, яке підлягає затвердженню судом, який не бере безпосередньої участі в переговорах, що ведуть до такої угоди³. У США, наприклад, він використовується переважно перед «традиційним» порядком кримінального провадження, оскільки за різними

¹ Тертишник, В. Компроміс у кримінальному процесі [Текст] / В. Тертишник // Підприємництво, госп-во і право. – 2002. – № 11. – С. 108.

² Гуценко, К. Ф. Основы уголовного процесса США [Текст] : учеб. пособие / К. Ф. Гуценко. – М., 1993. – С. 58.

³ Дубовик, Н. «Сделка о признании вины и «особый порядок»: сравнительный анализ [Текст] / Н. Дубовик // Рос. юстиция. – 2004. – № 4. – С. 52; Парфило, О. А. Щодо компромісу в кримінальному процесі зарубіжних країн [Текст] / О. А. Парфило // Вісн. Луган. акад. внутр. справ МВС ім. 10-річчя незалежності України. – 2002. – № 3. – С. 153.

даними від 75 до 90 % усіх кримінальних справ у США вирішується саме шляхом укладення угод про визнання винуватості¹. При цьому у штатах, де угоди про визнання вини існують, судовий розгляд проходять лише близько 10 % справ, по решті обвинувачені визнають себе винними поза процедурою судового розгляду². Це пов'язується дослідниками насамперед із тим, що досить велика кількість кримінальних справ перевантажує судовий механізм і він втрачає можливість забезпечити рівне для всіх правосуддя³, а також із тим, що прокурор може «продати» свої сумніви, викликані нестачею доказів, за більш м'який вирок⁴. Сутність таких угод у США полягає у відмові прокурора від одного або кількох злочинних епізодів (або у пред'явленні більш м'якого обвинувачення) за одночасного визнання обвинуваченим вини у вчиненні інших злочинів⁵. Як наголошують Л. Д. Удалова та І. В. Паризький, у США на практиці застосування такої угоди здебільшого зводиться до того, що обвинувачуваний визнає себе винним у менш тяжкому злочині, ніж фактично вчинив, а в обмін на це особа, що підтримує обвинувачення, вимагає призначення більш м'якого покарання, ніж те, яке могло б бути, що і забезпечує суд. Визнання обвинуваченим своєї вини в цьому випадку, як правило, тягне за собою спрощення процедури подальшого судочинства: попереднє слухання не є обов'язковою стадією; укладаючи угоду, обвинувачений тим самим відмовляється від права на суд присяжних, угода усуває суперечки сторін з питання про винність обвинуваченого, дослідження доказів у суді практично не проводиться, розгляд закінчується винесенням обвинувального вироку, якщо від угоди

¹ Брайсон, У. К. Американская судебная система [Текст] / У. К. Брайсон // Верховенство права : [сб. докл. амер. участников семинара (19–23 марта 1990 г. Москва – Ленинград) : пер. с англ.]. – М. : Прогресс-Универс, 1992. – С. 175.

² Садова, Т. Угода про визнання вини – американський досвід і перспективи запровадження в Україні [Текст] / Т. Садова // Підприємництво, госп-во і право. – 2011. – № 2. – С. 147.

³ Николайчик, В. М. Уголовный процесс США [Текст] / В. М. Николайчик. – М. : Наука, 1981. – С. 140–143.

⁴ Крижанівський, В. «Угода про визнання вини» у США [Текст] / В. Крижанівський // Вісн. законодавства України. – 2001. – № 1–2. – С. 26.

⁵ Жеребятъев, И. Вопросы теории, законодательного регулирования и практики применения особого порядка судебного разбирательства [Текст] / И. Жеребятъев // Уголов. право. – 2006. – № 2. – С. 83.

обвинувачений не відмовився і не виникли інші вагомні обставини¹. Суддя зазвичай не бере участі в процесі переговорів щодо угоди, питання про будь-які домовленості, які так чи інакше допоможуть вирішити справу, найчастіше обговорюють прокурор та обвинувачений². В Англії приблизно 98 % справ розглядаються за спрощеною процедурою судового розгляду, хоча процедура визнання вини є відносно неформальною і будується на взаємних пропозиціях сторін обвинувачення і захисту щодо вирішення кримінальної справи на обопільно вигідних та привабливих для обох сторін умовах³. В англійському кримінальному процесі визнанню вини надається особливе значення, фактично воно має таке ж процесуальне значення, що й визнання позову відповідачем у цивільному судочинстві⁴.

Незважаючи на те що деякі дослідники вважають дане явище немислимим у контексті кримінально-процесуальних систем континентального типу, навіть протиприродним у традиційному розумінні⁵, останнім часом цей інститут знайшов підтримку багатьох науковців і практиків у всьому світі й отримав закріплення у законодавстві ряду європейських країн, а також пострадянських держав⁶. Приміром, дещо

¹ Удалова, Л. Д. Застосування компромісів при вирішенні конфліктів під час досудового розслідування [Текст] : навч. посіб. / Л. Д. Удалова, І. В. Паризький. – К. : Видав. дім «Скіф», 2012. – С. 37–38.

² Грошевий, Ю. Визнання вини як одна з умов застосування спрощених процедур (порівняльно-правовий аналіз) [Текст] / Ю. Грошевий, Є. Повзик // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2011. – № 3. – С. 39.

³ Пушкар, П. В. Визначення, правова природа, види та елементи угоди про визнання вини в сучасному кримінальному процесі [Текст] / П. В. Пушкар // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка. Сер. Юрид. науки. – 2001. – Вип. 42. – С. 65; Пушкар, П. В. Механізми вирішення справи без повного судового розгляду в країнах Європи [Текст] / П. В. Пушкар // Вісн. Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Юрид. науки. – 2003. – Вип. 52. – С. 36.

⁴ Повзик, Є. В. Визнання підозрюваним (обвинуваченим) своєї вини як чинник, що впливає на порядок провадження по кримінальній справі [Текст] / Є. В. Повзик // Пробл. законності. – 2011. – Вип. 116. – С. 200; Прилуцький, П. В. Визнання вини: сучасний погляд на стару проблему [Текст] / П. В. Прилуцький // Вісн. Верхов. Суду України. – 2005. – № 8. – С. 44.

⁵ Головко, Л. В. Альтернативи уголовному преследованню в современном праве [Текст] / Л. В. Головко. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2002. – С. 185.

⁶ Пушкар, П. В. Угода про визнання вини у сучасному кримінальному процесі: порівняльно-правове дослідження [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук :